

Загальна інформація про проект USAID АгроІнвест

USAID АгроІнвест - це проект технічної допомоги, що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID).

Метою проекту є сприяння відновленню економічного піднесення в сільськогосподарському секторі України на основі розвитку конкурентоспроможного агробізнесу різних організаційно-правових форм та масштабів. Проект ставить за мету сприяти зміцненню експортного потенціалу України як учасниці глобальної ініціативи з забезпечення продовольчої безпеки. Проект також покликаний допомогти українським селянам краще розуміти та захищати свої права на землю і продумано розпоряджатися своєю власністю для зміцнення добробуту своїх сімей та України в цілому.

Проект USAID АгроІнвест працює в трьох напрямках:

1. Підтримка стабільного законодавчого середовища, що сприятиме розвитку ринкової економіки

Проект USAID АгроІнвест бере участь у розробці стратегії ринкових реформ, що відповідає вимогам СОТ, і працює над реалізацією цієї стратегії спільно з урядом України і громадськими організаціями. Проект підтримує розвиток галузевих асоціацій, які сприятимуть реалізації ключових реформ, з тим щоб вони могли ефективно впливати на політику, а також здійснює програми підвищення правової обізнаності, щоб допомогти громадянам краще розуміти і захищати свої права на землю.

2. Стимулювання доступу аграріїв до фінансування

Проект USAID АгроІнвест допомагає малим і середнім виробникам (МСВ) отримати доступ до фінансових послуг. Він працює з фінансовими установами, постачальниками матеріально-технічних ресурсів, техніки та обладнання, переробниками, трейдерами та іншими учасниками ланцюжка доданої вартості, підтримуючи розширення лінійки доступніших фінансових продуктів, що враховують потреби сільгосптоваровиробників.

3. Сприяння розвитку ринкової інфраструктури для МСВ

Проект USAID АгроІнвест сприяє зміцненню організацій виробників і кооперативів, а також створює й розвиває ефективні маркетингові канали для МСВ. Проект надає допомогу підприємствам і некомерційним організаціям з метою розвитку оптових та/або регіональних ринків, а також розбудови ринку послуг й інфраструктури, включаючи створення потужностей для зберігання продукції в охолодженому стані, сортування й пакування.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Проект АгроІнвест

Вісник Проекту USAID АгроІнвест

Грудень 2014 року

З Новим роком
та Різдвом Христовим!

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Проект АгроІнвест

Вісник Проекту USAID АгроІнвест

Грудень 2014 року

Новини Проекту

4

Презентація результатів проекту «Створення мережі правової підтримки сільського населення в галузі земельних відносин», Дніпропетровськ

4

VI Міжнародна конференція «Ведення агробізнесу в Україні: перспективи 2015 року», Київ

5

Прес-конференція «Державна політика щодо села. Як зробити її ефективною», Тернопіль

5

«Елементи технології виробництва томатів та огірків у плівкових теплицях. Системи захисту рослин у весняному та осінньому оборотах», Херсонська область

5

XI Міжнародна конференція «Овочі і фрукти України – 2014», Київ

6

Круглий стіл з обговорення пропозицій про внесення змін до Закону України «Про кооперацію», Київ

7

Семінар з виробництва та маркетингу продукції особистих селянських господарств, Івано-Франківська область

8

Науково-практична конференція НАКСУ з метою обговорення стратегії розвитку кредитних спілок України, Київ

8

Радіопрограма «Моя земля – моє право»

9

Засідання робочої групи з розвитку сільського зеленого туризму, Київ

9

Круглий стіл «Коаліційна угода: аграрний блок та земельні питання», Київ

10

Презентація результатів соціологічного дослідження «Типові проблеми, що є причинами конфліктів у сфері реалізації права на землю та можливі шляхи їх вирішення», Дніпропетровськ

11

Конференція «Торговельна політика України: погляд у майбутнє», Київ

11

Одноденний семінар-тренінг для місцевих кооперативних інструкторів, Полтава

12

Круглий стіл "Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади: баланс інтересів територіальних громад, державної влади та громадського сектору", Дніпропетровськ

12

I звітно-виборчий з'їзд уповноважених представників членів Аграрного союзу України, Київ

13

Круглий стіл «Адаптація українського законодавства, що регулює діяльність кредитних спілок, до європейських стандартів», Київ

14

АгроДебати «Перспективи вітчизняної цукрової галузі на європейському ринку», Київ

14

Засідання фокус-групи в рамках проекту «Підвищення рівня ефективності державної політики в аграрному секторі Тернопільської області», Тернопіль 15

Тренінг "Обмін досвідом з агрокредитування та інформування про зміни в законодавстві по кредитних спілках", Київ 17

Прес-конференція «АСУ: кінець 2014-го — час підбити підсумки», Київ 17

Тренінг з питань агротехнологій для банку "Київська Русь", Київ 18

Конференція "Земельні відносини в Україні: погляд у майбутнє", Київ 18

Тренінг «Елементи технології виробництва капусти, перцю і баклажана. Системи захисту рослин», Херсонська область 19

Семінар для голів селянських фермерських господарств, Дніпропетровська область 19

Радіопрограма «Моя земля – моє право» 20

Засідання Комітету підприємців агропромислового комплексу при Торгово-промисловій палаті України, Київ 20

Одноденний тренінг з безпечності харчових продуктів для представників асоціацій виробників, Київ 20

Зустрічі з керівниками громадських організацій, Полтавська область 21

Увага! Конкурс Проведення серії начальних заходів для малих виробників сільськогосподарської продукції 21

Наступні події 22

АгроІнвест у ЗМІ 24

Інформаційні матеріали Національного прес-клубу з аграрних і земельних питань 25

Презентація результатів проекту «Створення мережі правової підтримки сільського населення в галузі земельних відносин», Дніпропетровськ

3 грудня 2014 року партнер Проекту USAID AgroInvest – ГО «Громадська платформа впровадження земельної реформи в Дніпропетровській області» – провела презентацію результатів впровадження проекту «Створення мережі правової підтримки сільського населення в галузі земельних відносин». Презентація була проведена в рамках звітної конференції Дніпропетровської обласної асоціації органів місцевого самоврядування. На заході представники органів місцевого самоврядування Дніпропетровщини довідалися про результати впровадження проекту «Створення мережі правової підтримки сільського населення в галузі земельних відносин», що фінансується в рамках програми технічної допомоги, наданої Проектом USAID AgroInvest. У ході проекту:

- Створено систему постійного підвищення кваліфікації 356 землевпорядників сільських та

селищних рад шляхом проведення семінарів, тренінгів, вебінарів, а також обміну досвідом. Станом на 1 листопада проведено 35 семінарів та тренінгів. Щомісяця працівники органів місцевого самоврядування мали змогу долучитися до участі у вебінарах на актуальні теми, а кожен сільський землевпорядник – отримати електронну розсилку з оглядом новин земельного законодавства. Забезпечено можливості надання онлайн-консультацій через сайт Громадської платформи та ознайомлення з діяльністю форуму на сайті;

- На рівні обласної робочої групи розглядаються актуальні проблеми, пов'язані із землями, що перебувають у власності територіальних громад, та державними землями; за ініціативи представників Громадської платформи на рівні області проведено аналіз та підготовлено методичні рекомендації з управління водними об'єктами різних форми власності;

• Постійно надаються первинні і вторинні юридичні послуги землевласникам та фермерським господарствам через громадську приймальню;

- Підвищення юридичної грамотності мешканців області щодо земельних питань забезпечується через публікацію матеріалів у газеті «Сільські новини». За рік підготовлено та розповсюджено понад 150 тисяч примірників буклетів, флаєрів та методичних посібників із земельних питань. Для ефективнішої співпраці в рамках створеної мережі правової підтримки органам місцевого самоврядування запропоновано надати інформацію про найбільш актуальні проблеми, з якими доводиться зустрічатися жителям Дніпропетровщини, задля подальшої розробки відповідних методичних посібників та рекомендацій.

VI Міжнародна конференція «Ведення агробізнесу в Україні: перспективи 2015 року», Київ

4 грудня 2014 року партнер Проекту USAID AgroInvest – Асоціація «Український клуб аграрного бізнесу» (УКАБ) – у співпраці з агентством «AgriEvent» провела VI Міжнародну конференцію «Ведення агробізнесу в Україні: перспективи 2015 року».

Метою конференції було створення комплексного уявлення про перспективи роботи аграрних компаній у 2015 році, починаючи від кон'юнктури ринків аграрної продукції та сировини і закінчуючи аграрною політикою та можливостями доступу до ринків ЄС.

На конференції обговорювалися такі основні теми:

- Перспективи українського агробізнесу в 2015 році;
- Аграрна продукція України: конкурентоспроможність та прибутковість;
- Освоєння нових зовнішніх ринків українським агробізнесом.

ГРОМАДСЬКА ПЛАТФОРМА
ПО ВПРОВАДЖЕННЮ
ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ
В ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ
ОБЛАСТІ

Прес-конференція «Державна політика щодо села. Як зробити її ефективною», Тернопіль

4 грудня 2014 року у Тернополі партнер Проекту USAID АгроІнвест – Тернопільська обласна громадська організація «Спілка власників землі» – провела прес-конференцію на тему «Державна політика щодо села. Як зробити її ефективною». Під час заходу ЗМІ дізналися про проект «Підвищення рівня ефективності державної політики в аграрному секторі Тернопільської області», який виконується в рамках грантової програми Проекту USAID АгроІнвест «Формування спроможності обласних (регіональних) галузевих асоціацій агропромислового комплексу брати участь у обговоренні, формулюванні та впровадженні аграрної політики на місцевому рівні і відстоювати інтереси своїх членів».

На запитання журналістів щодо проектної діяльності та очікуваних результатів відповіли:

Лариса Римар — керівник проекту, голова ТОГО «Спілка власників землі»; Іван Парубій – юрист-консультант проекту, голова Тернопільської обласної громадської організації «Інститут права»; Ольга Мазаєва – координатор «гарячої лінії», юрист ТВ ВГО «Асоціація платників податків України» в Тернопільській області;

Ігор Дутка – голова Ради ТВ ВГО «Асоціація платників податків України» в Тернопільській області. «Допомога адресована безпосередньо людям, які володіють землею, які мають на меті її самостійно обробляти, але їм потрібна допомога або в кредитно-ресурсній підтримці, або юридично-консультаційній, або про-

сто шляхом дорадницьких послуг.

Адже ми розуміємо, що сьогодні будь-який бізнес складно започаткувати і розвивати, не говорячи вже про бізнес на

селі», – зазначила керівник проекту, голова ТОГО «Спілка власників землі» Лариса Римар. Аби почути питання жителів Тернопільщини, консультувати та виробляти алгоритми дій, спрямованих на пошуки розв'язання проблемних питань в області відкрита гаряча телефонна лінія. Вона працює у будні із 9:00 до 17:00 за номером 55-00-27.

«Елементи технології виробництва томатів та огірків у плівкових теплицях. Системи захисту рослин у весняному та осінньому оборотах», Херсонська область

5 грудня 2014 року в м. Гола Пристань Херсонської області за підтримки Проекту USAID АгроІнвест був проведений тренінг для фермерів-овочівників – членів кредитної спілки «Єдність». Основною метою тренінгу було допомогти сільгоспвиробникам розібратися з проблемами, що виника-

ли протягом сільськогосподарського сезону 2014-го року, визначити надійні методики захисту рослин тепличних томатів та огірків, адже шкідники та хвороби помітно знижують врожайність овочів. З поставленим завданням блискуче впорався Андрій Сербінов, провідний спеціаліст по закри-

тому ґрунту компанії «Сингента», практик-агроном з багаторічним стажем. На початку виступу він розповів про загальні правила проведення хімічних обробок, виділивши найбільш сприятливі періоди

протягом дня для проведення обприскувань, назвав оптимальні кількості робочого розчину в розрахунку на 1 кв. м, зупинився на вимогах до якості обробки. Потім фахівець «Сингента» докладно розглянув передумови появи та ознаки хвороб і шкідників та надав рекомендації щодо ефективної боротьби з ними як хімічними методами, так і за допомогою біопрепаратів. При цьому з'ясувалося, що з усього розмаїття рекламованих засобів реальний ефект у боротьбі з деякими новими видами шкідників дають лише два-три препарати. Ця тема викликала безліч запитань у учасників, оскільки практично у кожного

фермера в минулому сезоні були свої проблеми. У своїй презентації Андрій також представив нові перспективні гібриди томатів та огірків як для весняного, так і для осіннього оборотів, визначив їх виробничі особливості. Про новинки на ринку крапельного зрошення розповів Олег Васильченко, представник компанії «Грінлайн». Він представив системи підземного крапельного зрошення, що мають низку переваг перед наземними: знижується витрата зрошувальної води і зменшується собівартість вирощеної продукції. Лідія Гончевська, начальник кредитного відділу кредитної спілки

«Єдність», поінформувала учасників про наявні кредитні програми для сільгоспвиробників і закликала їх заздалегідь прораховувати свої потреби в кредитах і повідомляти про них фахівців кредитної спілки. Така інформація допоможе кредитній спілці, адже забезпечить запас часу для залучення необхідних ресурсів, і в такому разі спілка зможе задовольнити кредитні заявки сільгоспвиробників. За відгуками, учасники тренінгу були дуже задоволені професіоналізмом спікерів і якістю рекомендацій. Вони сподіваються, що отримані знання допоможуть їм збільшити доходи у наступному сезоні.

XI Міжнародна конференція «Овочі і фрукти України – 2014», Київ

8-9 грудня 2014 року Проект USAID АгроІнвест узяв участь у роботі XI Міжнародної конференції «Овочі і фрукти України – 2014», організована проектом «АПК-Інформ».

Учасникам була запропонована ексклюзивна програма заходів, включаючи проведення традиційного четвертого міжнародного торгового форуму за участю провідних мереж та імпортерів-експортерів плодоовочевої продукції.

Паралельно з конференцією і торговим форумом протягом 3 днів працювала експозиція «Овочі і фрукти України-2014».

Вітчизняні виробники протягом цього часу демонстрували свою продукцію учасникам конференції, відвідувачам експозиції, а також представникам роздрібною та оптовою торгівлі, включаючи міжнародні компанії. Свої продукти для плодоовочевого бізнесу представляли також постачальники МТР.

Пленарна частина конференції тривала два дні, а на третій день (10 грудня) відбувся міжнародний торговий форум. Конференція дозволила фермерам укласти контракти на реалізацію своєї продукції роздрібним мережам, оптовим компаніям і пере-

робникам, а також контракти на поставку насіння, МТР, техніки та обладнання для забезпечення їхнього бізнесу.

У конференції взяли участь представники всіх без винятку ланок плодоовочевого бізнесу - фермери, постачальники МТР, а також техніки та обладнання, представники мереж супермаркетів, переробних підприємств, оптових компаній, імпортери та спеціалізовані ЗМІ.

На конференції розглядалися такі питання:

- Ринок картоплі, овочів і фруктів України та Росії: ексклюзивні прогнози ви-

робництва, цін, експорту та імпорту. Аналіз помилок минулого сезону;
 - Світовий ринок: ексклюзивні прогнози провідних світових експертів;
 - Україна - ЄС: перспективи торгівлі;
 - Інвестиційний форум: оцінка найбільш перспективних ніш плодоовочевого бізнесу;
 - Технологічний форум: прогресивні тенденції в

технологіях виробництва фруктів, ягід, овочів і картоплі;
 - Сучасні технології зберігання, охолодження та збереження якості продукції;
 - Сортування, упаковка та інші сучасні способи післязбиральної та передпродажної доробки плодоовочевої продукції;
 - Маркетинг плодоовочевої продукції.

У рамках конференції від Проекту USAID AgroInvest була зроблена презентація на тему «Розвиток ринкової інфраструктури плодоовочевого сектору у світлі останніх подій в Україні». Паралельно з конференцією і торговим форумом протягом 3 днів працювала B2B експозиція «Овочі і фрукти України-2014».

Круглий стіл з обговорення пропозицій про внесення змін до Закону України «Про кооперацію», Київ

9 грудня 2014 року з ініціативи та за участі фахівців Проекту USAID AgroInvest проведено круглий стіл для обговорення пропозицій про внесення змін до Закону України «Про кооперацію» щодо надання можливості юридичним особам бути членами сільськогосподарських виробничих кооперативів. У роботі круглого столу взяли участь представники Мінагрополітики, галузевих асоціацій, юридичних компаній, науковці. Метою цього законопроекту його розробники визначили прагнення безпосереднього долучити юридичних осіб до діяльності сільськогосподарських виробничих кооперативів, надати їм права голосу у кооперативі, таким чином стимулюючи їх до капіталовкладень у кооперативи. Це, на думку розробників, дозволить покращити якість молока та сталість діяльності таких кооперативів шляхом залучення обладнання, устаткування та фінансових

ресурсів для розвитку таких кооперативів. У результаті обговорення доцільності пропонованих змін було вирішено в цілому не підтримувати ініціативу щодо надання можливості юридичним особам бути членами виробничих кооперативів, оскільки така ідея може порушити кооперативні принципи, що існують у світі (члени виробничих кооперативів мають приймати безпосередню особисту трудову участь у діяльності таких кооперативів, що в принципі неможливо у випадку з юридичною особою). Участь юридичної особи в сільськогосподарському виробничому кооперативі як його члена містить також прихований ризик перетворення таких кооперативів у структуру, повністю підконтрольну зацікавленій юридичній особі. Підсумовуючи, Микола Гриценко, керівник напрямку «Розвиток ринкової інфраструктури» Проекту USAID AgroInvest, запро-

понував розглянути досвід інших країн Європи та ініціювати розробку законодавства про групи й організації сільськогосподарських товаровиробників, що дають змогу об'єднувати діяльність юридичних та фізичних осіб на засадах кооперації. Термін наступної зустрічі у колі експертів з даного питання, яку планується провести у Міністерстві аграрної політики та продовольства України, буде визначений додатково.

Семінар з виробництва та маркетингу продукції особистих селянських господарств, Івано-Франківська область

9 грудня 2014 року Проект USAID АгроІнвест узяв участь у семінарі «Досвід сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів Івано-Франківської області в організації надання послуг з виробництва та маркетингу продукції особистих селянських господарств». Протягом семінару партнери Проекту USAID АгроІнвест – СОК «Чиста флора» та СОК «Липівський» – поділилися

своїм досвідом впровадження грантових проектів АгроІнвесту та надання послуг своїм членам. Від Проекту АгроІнвест було зроблено презентацію про умови та перспективи впровадження сертифікації малого та середнього сільськогосподарського виробництва за системою НАССР, а також з питань виходу на європейські ринки.

Науково-практична конференція НАКСУ з метою обговорення стратегії розвитку кредитних спілок України, Київ

9-10 грудня 2014 року Національна асоціація кредитних спілок України (НАКСУ) спільно з Проектом USAID АгроІнвест провела науково-практичну конференцію для членів кредитних спілок на тему: «Стратегія розвитку кредитних спілок України. Реалії, виклики, перспективи залучення кредитних спілок для забезпечення підтримки національного виробника, підприємницьких ініціатив та аграрного виробництва». На конференції обговорювалися актуальні питання вдосконалення законодавства, яке регулює діяльність кредитних спілок, у напрямі гармонізації із стандартами ЄС, а також сприяння орієнтації кредитних спілок на фінан-

сування виробничої діяльності своїх членів, зокрема в агросекторі, для зміцнення та прискореного розвитку економіки України. Олег Стоянов, фахівець із питань фінансування сільського господарства Проекту USAID АгроІнвест, виступив із презентацією "Кредитні спілки сьогодні: виклики, перспективи та можливості розвитку" та розповів про особливості поточного стану, шляхи стабілізації ситуації, перспективність кредитування кредитними спілками сільгоспвиробників, зокрема у кризовий період, необхідність достовірної та повної звітності про обсяги фінансування малого бізнесу кредитними спілками, розглянув інструменти покращення

якості кредитування агробізнесу та – як приклад успішної роботи – навів досвід пілотного проекту з технологічного супроводу групи овочівників у Херсонській області. Підбиваючи підсумки і враховуючи наявний польський досвід, учасники Конференції спільно виробили конкретну позицію НАКСУ щодо основних аспектів реформування ринку послуг кредитних спілок. Заврешенням процесу обговорення стало одностороннє затвердження Радою НАКСУ офіційної позиції НАКСУ з 15 пунктів щодо реформування та розвитку національної системи кредитної кооперації.

Радіопрোগрама «Моя земля – моє право»

9 грудня 2014 року на 1-му Національному радіо-каналі, в програмі «Колос», вийшла в ефір чергова радіопрোগрама «Моя земля – моє право».

Випуск був підготовлений у рамках однойменної інформаційної кампанії, що впроваджується Українським освітнім центром реформ за сприяння Проекту USAID

АгроІнвест.
Тема випуску: [«Чи знайдеться на новорічному столі місце для свинини?»](#).

Засідання робочої групи з розвитку сільського зеленого туризму, Київ

10 грудня 2014 року партнер Проекту USAID АгроІнвест – Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні – провела засідання робочої групи за участю представників Спілки в областях України.

Відкрив засідання Володимир Васильєв, голова Спілки СЗТ України, з вітальним словом виступив Ерік Блайх, керівник Проекту USAID АгроІнвест, який є партнером Спілки СЗТ України.

В обговоренні взяли участь: Михайло Товт, почесний голова Спілки СЗТ України, с. н. с. Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, к.ю.н; Енцо Даміані, керівник сектору з питань сільського господарства, безпеки продуктів і земельної реформи представництва ЄС в Україні; Олена Бородіна, зав. відділу економіки і політики аграрних перетворень Інституту економіки та прогнозування НАНУ, член-кор. НАН Украї-

ни; Сергій Тимофіїв, голова Смілянської районної державної адміністрації, а також уповноважені представники Спілки з 14 областей.

Учасниками робочої зустрічі визначені тактичні та стратегічні питання на перше півріччя 2015 р., які стосуються розвитку сільського зеленого туризму як фактора сільського розвитку. Не менш

важливим питанням порядку денного було питання інституційного розвитку Спілки СЗТ України.

Активісти та партнери були відзначені дипломами Спілки СЗТ України, власникам садів вручено сертифікати та знаки «Українська гостинна садиба».

Круглий стіл «Коаліційна угода: аграрний блок та земельні питання», Київ

11 грудня 2014 року відбулося чергове засідання Національного пресклубу з аграрних і земельних питань. Захід проводився у форматі круглого столу на тему "Коаліційна угода: аграрний блок та земельні питання" у рамках інформаційно-роз'яснювальної кампанії "Моя земля -- моє право", яка здійснюється Українським освітнім центром реформ за сприяння Проекту USAID AgroInvest.

У круглому столі взяли участь представники Міністерства аграрної політики та продовольства України: заступник Міністра Олександр Сень і директор Департаменту аграрної економіки та аграрних ринків Міністерства аграрної

політики та продовольства України Віталій Саблук; заступник керівника Проекту USAID AgroInvest Олександр Каліберда; виконавчий директор Українського клубу аграрного бізнесу Олександр Жемойда;

голова Аграрного союзу України Геннадій Новіков; представники Земельної спілки України Андрій Кошиль, Сергій Біленко та Андрій Мартин; фахівець з аграрної політики Проекту USAID AgroInvest Олександр Муляр; Ольга Ходаківська, завідувач відділу земельних відносин Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» та інші.

У ході засідання розглядалися основні напрями реформування агропромислового комплексу України, намічені в нещодавно ухваленій Коаліційній угоді та в проекті Програми дій Кабінету Міністрів України.

На круглому столі обговорювалися такі питання:

- які новації при реформуванні АПК пропонує українська влада і наскільки дієвими вони можуть виявитися;
- як забезпечити збалансоване функціонування різних типів сільгоспвиробників;
- якого значення в Коаліційній угоді надається земельній реформі і чому вона вибудовується винятково на орендних відноси-

нах;

- як вирішуватиметься питання щодо спрощення процедури реєстрації прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення;
- чи доцільно законодавчо визначати мінімальний термін оренди земель сільськогосподарського призначення та обов'язкову сплату орендної плати за землі сільськогосподарського призначення виключно у грошовій формі;
- якою буде подальша доля земель колективної власності та відумерлої спадщини;
- яким чином особисті селянські господарства, які залишаються основними виробниками в Україні овочів, фруктів, картоплі, молока та м'яса, залучатимуться в організований аграрний ринок;
- як треба реформувати систему державної підтримки сільгоспвиробництва;
- які підходи та основні параметри закладатимуться в нову систему оподаткування сільськогосподарських товаровиробників, яка має бути розроблена до 1 червня 2017 року;
- як держава сприятиме виходу українських сільгоспвиробників на зовнішні ринки і закріпленню їх позицій на внутрішніх ринках;
- чи дозволять передбачені в Угоді заходи забезпечити сталий розвиток сільських територій?

Презентація результатів соціологічного дослідження «Типові проблеми, що є причинами конфліктів у сфері реалізації права на землю та можливі шляхи їх вирішення», Дніпропетровськ

11 грудня 2014 року партнер Проекту USAID AgroInvest – ГО «Громадська платформа впровадження земельної реформи в Дніпропетровській області» – презентувала результати соціологічного дослідження «Типові проблеми, що є причинами

конфліктів у сфері реалізації права на землю та можливі шляхи їх вирішення». Презентація відбулася в рамках круглого столу з питань реформування та децентралізації влади в Україні. Дослідження було проведене в сільських райо-

нах Дніпропетровської області у вересні – жовтні 2014 року.

Конференція «Торговельна політика України: погляд у майбутнє», Київ

12 грудня 2014 року Проект USAID AgroInvest узяв участь у конференції «Торговельна політика України: погляд у майбутнє» в рамках реалізації проекту «Торговельна політика і практика в Україні». Цей проект реалізується Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД) у співпраці з Міністерством економічного розвитку і торгівлі

України та Національною Радою Торгівлі Швеції за фінансової підтримки Уряду Швеції. Заступник Міністра економічного розвитку і торгівлі України Валерій П'ятницький наголосив, що серед основних викликів торговельної політики є недовіра експортерам, необхідність переорієнтуватися на інші ринки у зв'язку з погіршенням від-

носин із Російською Федерацією, а також непередбачуваність торговельної політики (торгівля стала залежною від політичного «розкладу»).

Голова правління Інституту економічних досліджень та політичних консультацій Ігор Бураковський відзначив найвагомші виклики:

- побудова ефективної системи комунікації в рамках Угоди про асоціацію (з боку України);
- ефективне представництво інтересів України на ринках основних економічних партнерів;
- розвиток інформаційних систем для інвесторів.

У своєму виступі він підкреслив необхідність розробки стратегії розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, звернувши особливу увагу на потребі науково-аналітичного забезпечення торговельної політики України.

Одноденний семінар-тренінг для місцевих кооперативних інструкторів, Полтава

12 грудня 2014 року партнером Проекту USAID AgroInvest – Національною асоціацією сільськогосподарських дорадчих служб України спільно з Полтавською обласною сільськогосподарською дорадчою службою і департаментом агропромислового розвитку Полтавської облдержадміністрації було проведено одноденний семінар-тренінг для місцевих інструкторів у сфері сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в Івано-Франківській області. Захід проводився в рамках реалізації Проекту USAID AgroInvest «Зміцнення спроможності Національ-

ної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України у сфері розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації». Захід передбачав підготовку місцевих інструкторів у сфері сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, підвищення професійного рівня фахівців у цій галузі. У семінарі брали участь спеціалісти департаменту агропромислового розвитку Полтавської обласної державної адміністрації, представники органів місцевої влади та місцевого самоврядування, кооперативів, фермери та сільськогосподарські дорадники, які опікуються проблемами сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Тематами навчання були:

• Зарубіжний та вітчизняний досвід розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації;

• Правові засади діяльності СОК;

• Де брати ресурси на підтримку СОК?

• Алгоритм створення кооперативу;

• Особливості розробки та застосування статуту, Примірних правил внутрішньогосподарської діяльності обслуговуючого кооперативу;

• Особливості економічних відносин учасників кооперативів та їх обліковий супровід;

• Фінансова діяльність кооперативу;

• Забезпечення життєдіяльності СОК. Обмін досвідом.

Практичні заняття проходили в робочих групах.

За результатами навчання слухачі отримали сертифікати.

Круглий стіл "Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади: баланс інтересів територіальних громад, державної влади та громадського сектору", Дніпропетровськ

15 грудня 2014 року в Дніпропетровську відбувся круглий стіл на тему "Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади: баланс інтересів територіальних громад, держав-

ної влади та громадського сектору".

Метою заходу стало обговорення питань децентралізації влади і реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади із залученням широкого кола зацікавлених сторін.

У дискусії взяли участь представники органів місцевого самоврядування

(ОМС) різних рівнів, зокрема перший заступник голови обласної ради А.Адамський, керівники районних та сільських рад, а також органів державної влади, серед них радник голови Дніпропетровської обласної державної адміністрації Б.Тагерман, фахівці неурядових організацій, аналітичних центрів, експерти, лідери громадської

думки. Загальна кількість учасників – 50 осіб. Учасники працювали в робочих групах, представники робочих груп брали участь у круглому столі. Групу "Неурядові організації" представляли експерт програми DESPRO, радник УАРОП з правових питань Віра Козіна та виконавчий директор ГО "Громадська платформа впровадження земельної реформи в Дніпропетровській області" – партнера Проекту USAID AgroInvest – Олена Васильєва.

У своїй співдоповіді Олена Васильєва ознайомила присутніх із результатами соціологічного дослідження, яке проводилося в сільських районах Дніпропетровщини та було спрямоване на виявлення проблем у земельній сфері та пошук шляхів їх вирішення. Доповідач звернула увагу присутніх на те, що, на думку респондентів, земельні проблеми мають вирішувати представники ОМС, але у запропонованій концепції не в кожному селі передбачається ная-

вність офіційного представника місцевого самоврядування. Також учасники обговорили й інші питання, що стосуються земельних відносин на селі та зміни ролі ОМС у вирішенні земельних проблем. На переконання доповідача, що склалося за результатами опитування, саме земельні права як громади, так і приватних землевласників мають, залежно від обставин, стати або рушієм, або руйнівником реформи.

І звітно-виборчий з'їзд уповноважених представників членів Аграрного союзу України, Київ

16 грудня 2014 року партнер Проекту USAID AgroInvest – Аграрний союз України – провів І звітно-виборчий з'їзд уповноважених представників членів Аграрного союзу України.

У роботі з'їзду взяли участь Міністр аграрної політики та продовольства України Олексій Павленко, народні депутати, очільники Національної академії аграрних наук України, Герої України – аграрії, керівники сільськогосподарських підприємств – члени Аграрного союзу.

У рамках з'їзду проходили вибори Голови АСУ. В результаті відкритого голосування цю посаду і надалі обійматиме чинний Голова – Геннадій Новіков. Також оновлено склад Ради та Ревізійної комісії АСУ. Основними

питаннями стали звіт АСУ за виконану роботу, формування пропозицій щодо подальшого розвитку організації, а також затвердження нового статуту.

У своїй доповіді Міністр аграрної політики та продовольства України відзначив, що Аграрний союз як профільна громадська організація продовжить свою роботу і користуватиметься його підтримкою. Розглянувши економічну ситуацію в країні, Голова АСУ Геннадій Новіков окреслив ряд актуальних питань, що потребують якнайшвидшого вирішення на найвищому рівні.

Найболючішим питанням для підприємств аграрної сфери лишається брак розробленого механізму дієвої співпраці з органами державної влади. Відтак чимало доробок та

ініціатив Аграрного союзу, направлених на покращення умов господарювання на селі, залишились без відповіді компетентних установ державної влади.

За підсумками З'їзду були прийняті кілька постанов щодо подальшої роботи, які найближчим часом з'являться на нашому сайті та будуть враховані при формуванні пропозицій до Уряду.

Круглий стіл «Адаптація українського законодавства, що регулює діяльність кредитних спілок, до європейських стандартів», Київ

16 грудня 2014 року Проект USAID AgroInvest провів чергове засідання круглого столу, на якому обговорювалися подальші дії, спрямовані на розробку оновленого законодавства щодо діяльності кредитних спілок України, гармонізованого із стандартами ЄС.

У роботі круглого столу взяли участь представники Національного Банку України, Національної комісії, що здійснює дер-

жавне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Комітету Верховної Ради з питань європейської інтеграції, Міністерства фінансів, Міністерства економічного розвитку та торгівлі, а також керівництво обох Асоціацій кредитних спілок (НАКСУ та ВАКС).

На круглому столі відбувся плідний обмін думками та була заслухана інформація щодо останніх новин і подій на ринку кре-

дитних спілок та у відповідних державних органах. За результатами обговорення учасники круглого столу прийняли рішення про коригування раніше укладених планів роботи над проектом Закону України про діяльність кредитних спілок та проектом Виключень із Директив ЄС про регулювання діяльності кредитних установ.

АгроДебати «Перспективи вітчизняної цукрової галузі на європейському ринку», Київ

16 грудня 2014 р. відбулися АгроДебати на тему «Перспективи вітчизняної цукрової галузі на європейському ринку», організовані асоціацією «Український клуб аграрного бізнесу» за підтримки Проекту USAID AgroInvest.

На заході обговорювалися актуальні питання цукрової галузі України, зокрема кон'юнктура ринку цукру в Україні, проблеми ефективності ви-

робництва цукру, сировинна та енергетична залежність цукрових заводів, ефективність виробництва цукрових буряків з точки зору агротехнології та проблеми якості цукру та відповідності вітчизняних стандартів вимогам глобального ринку.

Директор УКАБ Сервісу Тарас Висоцький у своєму виступі зазначив, що наразі вітчизняні підприємства експортували до Європейського Союзу понад 111 тонн цукру та 268 тонн глюкози й фруктози у рамках наданих Україні квот на безмитне ввезення цієї продукції до ЄС. «Незважаючи на те, що дорога на Європейський ринок для українського

цукру однозначно буде тернистою, перспективи нашому солодкому продукту, як мінімум, в рамках виділених квот є. Інше питання: наскільки для нас ця перспектива є вигідною в умовах зниження рівня цін на цукор на європейському ринку до 30%. На мою думку, на даний момент необхідно сфокусуватись на підвищенні ефективності виробництва цукру вздовж всього ланцюга створення вартості, де у нас ще багато роботи, а конкурентний продукт буде завжди затребуваний як на європейському, так і на інших світових ринках», – наголосив Тарас Висоцький.

Натомість експерт відділу розвитку бізнесу компанії KWS в Німеччині Інгке Даймель у своєму виступі розкрила особливості формування ринку цукру в ЄС та поділилася очікуваннями щодо змін на ринку виробників та імпортерів після 2017 року. Експерт також наголосила на важливості модернізації галузі.

«Конкуренція на ринкові цукру ЄС, а відтак і у виробництві цукрових буряків, ставатиме дедалі жорсткішою після 2017 року. Компанія KWS як світовий лідер у селекції цукрових

буряків готова прийняти ці виклики і відповісти на нові вимоги часу. Найкращим підтвердженням цього є наш невпинний прогрес у селекції – як щодо врожайності цукрових буряків, так і в інноваціях: толерантність гібридів до нематоди; розробка стійких гібридів до гербіцидів групи інгібіторів ацетолактатсинтази. Україна з її давніми традиціями цукрового виробництва має всі шанси зайняти гідне місце серед світових виробників бурякового цукру. Але для цього потрібно серйозно

модернізувати галузь», – зазначила Інгке Даймель. Даними про досягнення України у виробництві цукру поділився перший заступник голови правління НАЦУ «Укрцукор» Петро Борисюк, повідомивши, що, за даними Держстату, у 2014 році цукрові буряки були посіяні на площі 333 тис. га. Очікувана середня врожайність цукрових буряків – 47 тонн з гектара. Очікуване виробництво цукру – мінімум 2 млн. тонн. У сезоні 2014 року переробку цукрових буряків здійснюють 48 цукрових заводів.

Засідання фокус-групи в рамках проекту «Підвищення рівня ефективності державної політики в аграрному секторі Тернопільської області», Тернопіль

17 грудня 2014 року партнер Проекту USAID Agrolinvest – Тернопільська обласна громадська організація «Спілка власників землі» спільно з партнерами — ТВ «Асоціація платників податків України» в Тернопільській області та ТОГО «Інститут права» – провела засідання фокус-групи в рамках проекту «Підвищення рівня ефективності державної політики в аграрному секторі Тернопільської області». У засіданні фокус-групи взяли участь:

Лариса Римар — голова ТОГО «Спілка власників землі»;

Іван Парубій — голова

ТОГО «Інститут права»;

Ігор Дутка — голова Ради ТВ ВГО «Асоціація платників податків України» в Тернопільській області;

Володимир Стахів — заступник директора департаменту агропромислового розвитку Тернопільської облдержадміністрації;

Євген Дуфанець — голова Тернопільського обласного об'єднання Асоціації фермерів та приватних землевласників України;

Казимир Ярема — директор фермерського господарства «Йосипівське», Тернопільський р-н;

Володимир Штогун — директор ПАП «Агроінвест», Козівський р-н;

Віталій Баран — в.о.директора ТВ Укрдержфонду;

Андрій Гарбера — директор ПП «Тернопінвест»;

Зіновій Тетюк — голова Підволочиської РО «Спілка власників землі»;

Ярослав Бачинський — журналіст газет «Подільське слово», «Рідне село Україна», та інші.

Обговорювали низку актуальних для країни й регіону питань:

- наскільки ефективною є нинішня державна політика в аграрній сфері і як її зробити дієвішою;
- найактуальніші зміни в законодавстві, що сприя-

тимуть розвитку малого та середнього сільгоспвиробника;

- актуальність і невідкладність реформ в аграрному секторі;
- проблеми дрібних виробників із збутом сільгосппродукції і як їх можна розв'язати;
- складнощі, які виникають у дрібних товаровиробників при необхідності взяти банківські кредити, непідйомні відсоткові ставки за такими кредитами;
- необхідність спростити податкове законодавство, що стосується звітування дрібних фермерських господарств;
- потреба в створенні обслуговуючих кооперативів на селі;
- готовність сільгоспвиробників брати участь у роботі дорадчих рад при органах влади.

У своїх виступах учасники акцентували увагу на проблемних питаннях, що простежується в наведених фрагментах про-

мов:

Лариса Римар:

«Підвищення ефективності державної політики щодо села має ключове значення в збереженні продовольчої безпеки держави. Україна може не тільки забезпечити власну територію високоякісною продовольчою продукцією, а й стати важливим експортером екологічно чистої продукції щонайменше в Європу. Це — за умови підтримки малого й середнього агробізнесу».

Євген Дуфанець: «У нас фактично немає державної політики щодо розвитку сільського господарства. У галузі є низка проблем, які потрібно розв'язати, щоб аграрії могли працювати ефективніше. Щонайперше, необхідно відмінити ті постанови уряду, які стосуються оренди землі й призводять до знищення орендаря як виробника. Ми декларуємо про вихід на європейський ринок, але мало що для цього робимо: щоб там працювати, потрібно врахувати квоти на продукцію, подбати про отримання сертифікатів, мати власних агентів... Податкова система не стимулює розвиток галузі: чому власники тракторів і комбайнів повинні платити на пальне акциз, який іде на будівництво доріг, якщо вони їздять не дорогами, а полями? Необхідно, щоб продовження договорів оренди реєстрували в

сільській раді за помірними цінами. Є серйозні проблеми з обліком землі».

Казимир Ярема: «Вкрай потрібна реформа аграрного сектору. Сільгоспвиробники не мають можливості здати вирощену продукцію. Траплялися випадки, коли фермери переорювали картоплю на полях, оскільки через низькі ціни й неможливість збуту не вигідно було її збирати. Потрібно створювати в селах щось на кшталт заготівельних контор. Держава має підтримувати не посередників, а виробників».

Володимир Стахів: «У нас 5% продукції виробляють фермерські господарства на 9 відсотках від загальної кількості земель. У користуванні вони мають 75,7 тис га, на 100 гектарах працюють двоє людей. Недолуге законодавство, зокрема податкове, не дає малим і середнім сільгоспприємствам працювати ритмічно. Є сподівання на вирішення цього питання. У найближчі пару років не варто сподіватися на значну підтримку сільського господарства з боку держави — економічна ситуація цьому не сприяє. Очевидно, буде збережений фіксований податок, спеціальний режим по ПДВ. Вихід для малих фермерських господарств — об'єднання в сільськогосподарські кооперативи».

Тренінг "Обмін досвідом з агрокредитування та інформування про зміни в законодавстві, що регулює діяльність кредитних спілок", Київ

18 грудня 2014 року компанія «Інформаційно-консультаційний центр ВАКС» за підтримки Проєкту USAID AgroInvest провела тренінг для кредитних спілок – членів Робочої групи ВАКС з агрокредитування на тему "Обмін досвідом в агрокредитування та інформування про зміни в законодавстві, що регу-

лює діяльність кредитних спілок". У рамках тренінгу відбувся обмін успішним досвідом в агрокредитуванні між кредитними спілками – учасниками робочої групи. Так, свої досягнення презентували кредитні спілки «Вигода», «Дія», «Косівська» та «Кредитсоюз».

Також юрист «ІКЦ ВАКС» поінформувала учасників тренінгу про останні зміни в законодавстві, що регулює діяльність кредитних спілок. У заході взяли участь 17 голів правління та керівників кредитних відділів кредитних спілок із складу Робочої групи.

Прес-конференція «АСУ: кінець 2014-го — час підбити підсумки», Київ

18 грудня 2014 року партнер Проєкту USAID AgroInvest – асоціація свинарів України – провела прес-конференцію на тему «АСУ: кінець 2014-го — час підбити підсумки». У прес-конференції взяли участь представники Міністерства аграрної політики та продовольства України, провідних свиногосподарств та м'ясопереробних підприємств. На прес-конференції розглядалися такі питання:

1. Чи "позитивним" був 2014-ий для українського свинарства?
2. Чи побачать українську свинину у європейських, китайських чи інших закордонних супермаркетах наступного року?
3. Чи поставлятимуть українські виробники свинину в Росію?
4. Імпорт свинини в Україну продовжуватиме скорочуватися? Хто може бути

основним постачальником?

5. Чи буде цікаво іноземним інвесторам почати свинарський бізнес в Україні 2015-го?
6. Скільки свинини їстимуть українці наступного року?
7. Чи стане українська свинина та продукти з нею якіснішими завдяки пакету євроінтеграційних законів? Попри складні економічні умови і необхідність диверсифікації ринків свинини зростають загальні обсяги її виробництва. За одинадцять місяців 2014 року сільськогосподарські підприємства реалізували на забій 473,2 тис. т свинини живою вагою, що на 11% більше за відповідний період минулого року. Закриття російського ринку свинини хоч і створило труднощі для галузі, але суттєво не позначилось на зовнішній торгівлі. Експорт

свинини з України виріс на третину на фоні дворазового зниження імпорту. Скорочення введення іноземної свинини позитивно позначилося на розвитку внутрішнього ринку. Фактичний рівень самозабезпечення свининою зріс до 87%, що на 10% більше минулорічного показника. Це означає, що українці стали їсти більше саме вітчизняної свинини. На жаль, соціально-економічні негаразди в країні вдарили по гаманцю українців, знизивши їх купівельну спроможність. Як наслідок: споживання свинини скоротилося в середньому на 1 кг на рік. Однак, незважаючи на всі ризики та труднощі сучасних українських реалій, промислове свинарство України продовжує розвиватись.

Тренінг з питань агротехнологій для банку "Київська Русь", Київ

19 грудня 2014 року Проект USAID АгроІнвест провів навчальний тренінг з питань економіки та агротехнологій у галузі птахівництва.

У тренінгу взяли участь кредитні спеціалісти партнерського банку «Київська Русь».

Навчальний модуль розроблено фахівцями Проекту для кредитних аналі-

тиків. Навчання охоплює важливі економічні та технологічні аспекти виробництва курей, качок, індиків та інших промислових видів птахів.

Конференція "Земельні відносини в Україні: погляд у майбутнє", Київ

20 грудня 2014 року партнер Проекту USAID АгроІнвест – Земельна спілка України – провела конференцію "Земельні відносини в Україні: погляд у майбутнє".

У заході взяли участь:

Андрій Тарнапольський - директор ДП "Центр Державного земельного кадастру", Олександр Краснолуцький - начальник Управління землеустрою, використання та охорони земель Держземагентства

України, Юрій Кулаковський - заступник начальника Головного управління земельних ресурсів Київської облдержадміністрації, експерти та партнери Земельної спілки України, представники громадських органі-

зацій, землевпорядних компаній з усіх регіонів України, науковці.

На конференції були розглянуті такі питання:

1. Земельна реформа: сучасний стан і перспективи завершення.
2. Подолання кризи у землевпорядній галузі: як вирішити хронічні проблеми.
3. Що очікувати від нової Верховної Ради: реформи та законопроектні ініціативи.
4. Пріоритети державної земельної політики.
5. Розбудова Державного земельного кадастру: поточні здобутки та проблеми.
6. Передача повноважень по розпорядженню землями до органів місцевого самоврядування.

Тренінг «Елементи технології виробництва капусти, перцю і баклажанів. Системи захисту рослин», Херсонська область

22 грудня 2014 року в селі Великі Копані Цюрупинського району Херсонської області за підтримки Проекту USAID AgroInvest був проведений черговий тренінг для фермерів-овочівників – членів кредитної спілки «Єдність». Тренінг на тему «Елементи технології виробництва капусти, перцю і баклажанів. Системи захисту рослин», був проведений у рамках програми підвищення ефективності сільгоспвиробників – позичальників партнерських кредитних спілок.

Мета програми: покращити доступ малих сільгоспвиробників до кредитування. Основним завданням тренінгу було ознайомлення учасників з перспективними гібридами капусти, перців та баклажанів, особливостями їх виробництва і найбільш гострою проблемою минулого сезону – ефективним захистом рослин. Навчання на тренінгу вели провідні фахівці компанії «Сингента» - Сергій Гедз і Микола Довгаль. У доступній формі вони висвітлили

усі теми тренінгу. У своїх виступах фахівці зробили особливий наголос на наймасовіших виробничих проблемах та надавали кваліфіковані рекомендації, про те, як їх уникнути або вирішити. У перервах і після закінчення тренінгу фахівці індивідуально консультували учасників з окремих питань. Лідія Гончевська, начальник кредитного відділу КС «Єдність», поінформувала учасників про наявні кредитні програми для сільгоспвиробників і закликала їх заздалегідь оцінювати свої потреби в кредитах і повідомляти про них фахівцям кредитної спілки. За наявності такої інформації кредитна спілка матиме запас часу для залучення необхідних ресурсів і в такому разі зможе краще задовольнити кредитні потреби сільгоспвиробників.

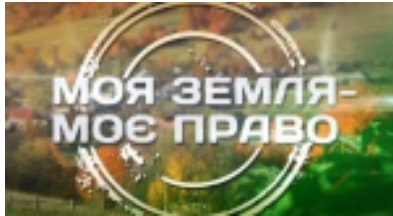

Семінар для голів селянських фермерських господарств, Дніпропетровська область

23 грудня 2014 року партнер Проекту USAID AgroInvest – ГО «Громадська платформа впровадження земельної реформи в Дніпропетровській області» – провела семінар на тему

«Актуальні питання оподаткування та складання річної звітності; проблеми реєстрації договорів оренди». Участь у семінарі взяли голови селянських фермерських господарств Дніпро-

петровської області, які були зацікавлені в тому, щоб отримати інформацію про умови оподаткування та реєстрації договорів оренди.

Радіопрограма «Моя земля – моє право»

23 грудня 2014 року на 1-му Національному радіо-каналі, в програмі «Колос», вийшла в ефір чергова радіопрограма «Моя земля – моє право».

Випуск був підготовлений у рамках однойменної інформаційної кампанії, що впроваджується Українським освітнім центром реформ за сприяння Про-

екту USAID АгроІнвест. Тема випуску: «[Як українські фермери дивляться в завтрашній день?](#)».

Засідання Комітету підприємців агропромислового комплексу при Торгово-промисловій палаті України, Київ

23 грудня 2014 року Проект USAID АгроІнвест узяв участь у засіданні Комітету підприємців агропромислового комплексу при Торгово-промисловій палаті України, присвяченому підбиттю підсумків поточного року та обговоренню планів на наступний рік. Серед досягнень поточного року Олег Юхновський, голова Комітету, відзначив велику кількість проведених семінарів-практикумів,

конференцій, «круглих столів», ділових зустрічей з представниками Міжнародних проектів, міністерств та відомств, окремих іноземних посольств в Україні тощо. Також за сприяння комітету було підписано Меморандум про співпрацю між ТПП України та Державною реєстраційною службою України.

Протягом наступного року Комітет планує зберегти

свою увагу на питаннях продовольчої безпеки, земельної реформи та дерегуляції.

Комітет також має намір активізувати свої контакти з Міністерством аграрної політики та продовольства України і розширити співпрацю з іншими асоціаціями сільськогосподарського сектору, зокрема з Асоціацією фермерів та приватних землевласників України.

Одноденний тренінг з безпечності харчових продуктів для представників асоціацій виробників, Київ

24 грудня 2014 року Проект USAID АгроІнвест провів семінар з безпечності харчових продуктів та впровадження принципів HACCP та принципів належної сільськогосподарської практики (Global GAP) для представників Міністерства агрополітики та продовольства та національних аграрних галузевих асоціацій.

Під час заходу учасники ознайомилися з основами сертифікації вироб-

ництва сільськогосподарської продукції за системою Global GAP та серти-

фікації переробних підприємств за системою HACCP.

Зустрічі з керівниками громадських організацій, Полтавська область

У грудні 2014 року партнер Проекту USAID Агроінвест – Спілка сільських жінок України – провела 16 презентаційних зустрічей у 16 районах Полтав-

ської області в рамках проекту «Напрацювання стандартів публічної агрополітики Полтавського регіону», що здійснюється за підтримки Агроінвесту. У заходах взяли участь 488 осіб, 162 з них – жінки. Заходи проводилися спільно із партнерами, яких Спілка сільських жінок заключили до співпраці в рамках зазначено-

го проекту»: Фондація «Вища школа професійної політики», Полтавська обласна громадська організація «Офіційна сіль-

ськогосподарська дорадча служба» та Громадська асоціація «Аграрна наука та практика».

У результаті були сформовані робочі групи з числа керівників громадських організацій, з якими був підписаний Меморандум про співпрацю: ГО «Асоціація фермерів та приватних землевласників Миргородського району», ГО «Нова хвиля Лохвиччини» з Лохвиці, ГО «Спілка пасічників Полтавщини» з Гадяча, СРГО «Вербки» із Семенівки та ГО «Асоціація фермерів та приватних землевласників Шишацького району».

Увага: Конкурс на проведення серії начальних заходів для малих виробників сільськогосподарської продукції

Проект USAID Агроінвест в Україні оголошує конкурс на проведення серії начальних заходів для малих виробників сільськогосподарської продукції з метою ознайомлення з новими можливостями та підготовки до отримання фінансування від кредитних спілок, які є партнерами Проекту Агроінвест. Ці

навчально-ознайомчі заходи покликані збільшити обсяги кредитування малих виробників сільськогосподарської продукції партнерськими кредитними спілками. Зацікавлені організації (компанії) запрошуються подати свої пропозиції на участь у конкурсі до відділу грантів та субпідрядів

Проекту USAID Агроінвест не пізніше 17:00, 12 січня 2015 року. Запрошення до подання пропозиції, що містить усю інформацію, необхідну учасникам конкурсу для підготовки та подання пропозиції, можна знайти на сайті Проекту Агроінвест, у розділі «Співпраця».

Наступні події

13 січня 2015 року

Радіопрограма «Моя земля – моє право»

13 січня 2015 року на 1-му Національному радіоканалі, в програмі «Колос», вийде в ефір чергова радіопрограма «Моя земля – моє право». Випуск готується у рамках однойменної інформаційної кампанії, що впроваджується Українським освітнім центром реформ за сприяння Проекту USAID AgroInvest.

Тема випуску: «Новації в державній реєстрації прав на нерухоме майно: інформація стане доступнішою».

15-16 січня 2015 року

Дводенний тренінг для консультантів із впровадження сертифікації виробників та переробників сільськогосподарської продукції

15-16 січня 2015 року Проект USAID AgroInvest проводить дводенний тренінг для консультантів із впровадження сертифікації виробників та переробників сільськогосподарської продукції. Мета заходу – підготувати місцевих тренерів, які зможуть самостійно надавати послуги виробникам сільськогосподарської продукції та переробним підприємствам з підготовки їх виробництв до проходження сертифікації за системами Global GAP та/або HACCP.

Тренінг включає проведення практичних занять з оцінки процедур, заснованих на принципах HACCP, оцінювання підприємств, ознайомлення з методами проведення діагностичних аудитів на підприємствах.

У семінарі візьмуть участь фахівці, які будуть відібрані за результатами спеціального тестування після завершення одноденного тренінгу.

За результатами проходження навчання учасникам будуть видані сертифікати і в них буде можливість виконати практичні роботи з консультаційної підготовки фермерських господарств та малих переробних підприємств.

Місце проведення: м. Київ.

21-23 січня 2015 року

Навчальна поїздка фахівців кредитної спілки «Харківська каса взаємодопомоги» в Херсон

З 21 по 23 січня 2015 року відбудеться робочий візит керівників філій КС «ХКВД» до херсонських кредитних спілок «Громада» та «Народна довіра». Метою поїздки є ознайомлення з методиками оцінки позичальників - виробників сільськогосподарської продукції та з кредит-

ними процедурами, що використовуються херсонськими кредитними спілками, які мають багатий досвід в агрокредитуванні. За результатами навчання очікується, що кредитна спілка «ХКВД» удосконалив інструменти кредитування сільгоспвиробників.

Місце проведення: м. Херсон, КС «Громада, КС «Народна довіра».

22 січня 2015 року

Навчальний семінар «Новели земельного законодавства. Землеустрій. Особливості набуття та реалізації прав на землю», Ужгород

22 січня 2015 року в рамках реалізації Проекту «Створення та розбудова Ресурсного центру та Веб-порталу з прав на землю» партнер Проекту USAID AgroInvest – Земельна спілка України – проводить навчальний семінар на тему «Новели земельного законодавства. Землеустрій. Особливості набуття та реалізації прав на землю». На семінар запрошуються надавачі первинної та вторинної правової допомоги, представники органів місцевого самоврядування та виконавчої влади, землевпорядники, представники громадських організацій.

На семінарі будуть розглянуті такі питання:

1. Нові зміни в земельному законодавстві України:
  - Нові напрями децентралізації влади у сфері земельних відносин;
  - Впровадження адміністративної реформи та децентралізація влади у сфері земельних відносин;
  - Реорганізація Держземагентства шляхом перетворення його на Державну службу геодезії, картографії та кадастру;
  - Удосконалення правових механізмів щодо відносин користування землями сільгосппризначення та власності на них;
  - Удосконалення реєстраційних процедур.
2. Нові зміни у розподілі повноважень органів місцевого самоврядування та виконавчої влади щодо розпорядження землями державної власності та контролю у сфері земельних відносин.
3. Набуття та оформлення прав на землю. Нові зміни:
  - Сервітут. Порядок встановлення (в т.ч. у судовому порядку), дія, випадки припинення. Особливості укладання сервітуту на землі державної і комунальної власності. Типовий договір;
  - Право власності на землю. Проблемні питання відчуження земельних ділянок, право на які засвідчене державними актами старого зразка (спадкоємство, реєстрація і т.п.).
4. Реєстрація земельних ділянок та прав на них: актуа-

льні питання.

Місце проведення: м. Ужгород.

23 січня 2015 року

Круглий стіл «Аграрна політика нового уряду», Київ

23 січня 2015 року відбудеться чергове засідання Національного прес-клубу з аграрних і земельних питань. Захід проводиться у форматі круглого столу на тему "Аграрна політика нового уряду" у рамках інформаційно-роз'яснювальної кампанії "Моя земля -- моє право", яка здійснюється Українським освітнім центром реформ за сприяння Проекту USAID AgroInvest. До участі в заході буде запрошено представників Верховної Ради України, Міністерства аграрної політики і продовольства, виробників та галузевих асоціацій.

Місце проведення: вул. Б. Хмельницького, 8/16, Київ, Укрінформ.

25-31 січня 2015 року

Ознайомча поїздка з питань дерегуляції підприємницького середовища в сільськогосподарському секторі, Польща, Чехія

25-31 січня 2015 року Проект USAID AgroInvest організовує ознайомчу поїздку для керівників національних асоціацій сільськогосподарського сектора, урядовців, що представляють Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі та Адміністрацію президента, з метою вивчення організації роботи з дерегуляції підприємницької середовища в сільськогосподарському секторі. У ході поїздки учасники ознайомляться з досвідом держав – членів Європейського Союзу у державному регулюванні ринків сільськогосподарської продукції та торгівлі і механізмом передачі регуляторних функцій до саморегулювальних організацій. Учасники отримують інформацію про кращі міжнародні практики та інструменти, що дозволяють їм застосовувати отриману інформацію та знання в розробці пропозицій для ухвалення рішень щодо аграрної реформи в Україні. Крім того, учасники зможуть зустрітися і встановити прямі контакти зі своїми колегами в Чехії і Польщі, що сприятиме подальшій взаємодії та обміну інформацією.

Місце проведення: Польща, Чеська Республіка.

27 грудня 2015 року

Радіопрограма «Моя земля – моє право»

27 січня 2015 року на 1-му Національному радіоканалі, в програмі «Колос», вийде в ефір чергова радіопрограма «Моя земля – моє право». Випуск готується у рамках однойменної інформаційної кампанії, що впроваджується Українським освітнім центром реформ за сприяння Проекту USAID AgroInvest.

Тема випуску: «Аграрна політика нового уряду».

28 січня 2015 року

Семінар «Ефективне кролівництво в умовах особистого селянського господарства», Львівська область

28 січня 2015 року Проект USAID AgroInvest проводить семінар «Ефективне кролівництво в умовах особистого селянського господарства». Семінар проводиться для кролівників та бажаючих МСБ – членів кредитної спілки «Вигода» – з метою ознайомлення селян з сучасними технологіями та економікою кролівництва в умовах домогосподарств. Цей захід сприятиме технологічному розвитку дрібних сільгоспвиробників, що, у свою чергу, підвищить їх кредитоспроможність.

Місце проведення: с. Гірне, Стрийський район, Львівська область.

29 січня 2015 року

Семінар «Прибуткова відгодівля свиней в умовах особистого селянського господарства», Львівська область

29 січня 2015 року Проект USAID AgroInvest проводить семінар «Прибуткова відгодівля свиней в умовах особистого селянського господарства». Семінар проводиться для свиноводів та бажаючих МСБ – членів кредитної спілки «Самопоміч» з метою ознайомлення селян з сучасними технологіями та економікою відгодівлі свиней в умовах домогосподарств. Цей захід сприятиме технологічному розвитку дрібних сільгоспвиробників, що, у свою чергу, підвищить їх кредитоспроможність.

Місце проведення: м. Броди, Львівська область.

АгроІнвест у ЗМІ

- Чому наше ПДВ не європейське?
- The 11th International Conference "Fruits & Vegetables of Ukraine-2014", December 8-9
- Stefan Verbunt: Land reform requires a clear vision and action plan
- VetEffect supports Ukrain Association of Pig Producers for biosecurity modernisation
- Підсумки 2014-го року: річні збори Асоціації свинарів України
- У Києві обговорили перспективи цукрової галузі в Україні та ЄС
- Суспільний запит на аграрні реформи
- Прорив вітчизняного АПК
- Яка земельна реформа потрібна Україні
- Прощайте домашнє сало, сир, молоко и м'ясо
- Кредитування малих і середніх сільгоспвиробників: нові програми, нові продукти
- Українців можуть позбавити сала, молока та сиру
- Земельная реформа нуждается в четком видении и плане действий
- Тернопільські активісти вивчають земельні питання
- Як дбаєш, так і маєш: АСУ підбила підсумки 2014-го
- Навчання місцевих інструкторів з кооперації
- 9-10 грудня 2014 року за підтримки Проекту USAID «АгроІнвест» відбулась Науково-практична Конференція НАКСУ
- Українському сільському зеленому туризму - європейський напрямок
- Чи відповідає намічена в Коаліційній угоді дорожня карта розвитку аграрного сектора (відео)
- Громадські активісти мають намір покращити ситуацію в аграрній сфері
- На Львівщині аналізували розвиток ринку плодоовочевої продукції в умовах сучасних викликів
- Засідання: "Чи відповідає намічена в Коаліційній угоді дорожня карта розвитку аграрного сектора суспільним запитам, політичним та економічним реаліям?"
- Новорічні побоювання українських тваринників

Новорічні побоювання українських тваринників

Кожен рік за східним календарем має назву якоїсь живої істоти. Наприклад, коня, тигра, мавпи або змії. Проте достеменно відомо, що наступний рік не стане роком коня, корови чи навіть свині. Бо з 1 січня набувають чинності положення закону «Про безпечність та якість харчових продуктів», які забороняють продаж сирого молока, сиру домашнього виробництва та м'яса тварин подвірного забою. А це може породити нові проблеми для власників худоби і, як наслідок, призвести до скорочення її поголів'я. І що найгірше – поставити під загрозу продовольчу безпеку країни.

Таке припущення в інтерв'ю з журналістом Національного прес-клубу з аграрних та земельних питань зробив керівник напрямку «Розвиток ринкової інфраструктури» Проекту USAID «АгроІнвест» Микола ГРИЦЕНКО.

- Чому Україна вдалася до такого продовольчого нововведення?

- Коли Україна тільки починала рухатися у напрямку до об'єднаної Європи, то взяла на себе певні зобов'язання. Одне з них стосувалося забезпечення безпечності тваринницької продукції. Сьогодні воно набуло особливої ваги у зв'язку з підписанням нашою країною Угоди щодо асоційованого членства в ЄС.

- Чи не поставить такий підхід під загрозу саме існування вітчизняної тваринницької галузі? Адже 77% молока та понад 60% м'яса в нашій країні виробляють власники особистих селянських та фермерських господарств.

- З початку наступного року селяни, які мають велику рогату худобу та свиней, будуть поставлені у надзвичайно важкі умови. У них виникнуть серйозні проблеми зі збутом тваринницької продукції власного виробництва. Вони змусять багатьох відмовитися від утримання худоби. Це призведе до зменшення її поголів'я. Не виключається, що такий перебіг подій поставить під загрозу і продовольчу безпеку країни.

Якби особисті селянські господарства виробляли 3-5% тваринницької продукції, то можна було б нехтувати цим питанням. Але вони утримують понад 68% великої рогатої худоби, корів і того більше - 77%, свиней – 51%, овець і кіз – 85,7%.

Проте ці обмеження вкрай необхідні. Ми мусимо забезпечити безпечність тваринницької продукції.

- Згаданий закон був ухвалений ще 2009 року. Відтоді сплинуло багато часу. Чи спромоглися селяни належним чином підготуватися до роботи в нових умовах?

- Коли у 2010 році відтермінували норми цього закону до 1 січня 2015 року, уряду були дані доручення розробити заходи щодо розвитку мережі боєнь і пунктів заготівлі молока. На жаль, за 5 років, що сплинули, практично нічого не було зроблено. Саме тому одразу після Нового року селяни, які тримають худобу, матимуть додатковий клопіт.

- В яких регіонах ситуація з впровадженням закону «Про безпечність та якість харчових продуктів» складається особливо непросто?

- В тих, де найбільше утримують худобу. В першу чергу, це стосується Полісся, Західної України. Непроста ситуація також складається в Дніпропетровській, Херсонській, Черкаській, Рівненській областях.

- В системі товарного виробництва все набагато простіше: там існує контроль за безпечністю продукції. А як бути з тими селянами, які на своєму подвір'ї тримають худобу? До кого вони мають звернутися з її забоєм на м'ясо, хто підтвердить безпечність зібраного в домашніх умовах молока?

- Теоретично у цьому питанні проблеми немає, бо вона вже багато років тому вирішена в країнах Європейського Союзу, в США. А у нас вона існує. Тому що через відсутність відповідної інфраструктури селяни не мають можливості забивати тварин в належних умовах, забезпечити належну передпродажну підготовку та організовано збувати свою тваринницьку продукцію. Сьогодні в окремих регіонах України за ініціативи місцевих органів влади почали створюватися пункти заготівлі та збуту тваринницької продукції. Це ми спостерігаємо, зокрема, в Черкаській та Херсонській областях. У Херсонській області за підтримки «АгроІнвесту» такі

проекти впроваджуються доволі успішно. В першу чергу, тут реконструюють старі бойні, які діяли ще за радянських часів. Нині їх приводять у відповідність до сучасних вимог.

Найбільшу зацікавленість у вирішенні інфраструктурної проблеми демонструють голови сільських рад. Бо їм весь час доводиться відповідати на запитання односельців, що їм робити з худобою, з молоком, з іншою тваринницькою продукцією.

- Чи можна вважати відсутність достатньої кількості боснь, пунктів із заготівлі молока найпроблемнішим питанням?

- Не менш проблемним залишається питання сертифікації виробництва тваринницької продукції та документального підтвердження її безпечності.

В Україні так само, як і в Європі, мають запроваджуватися дві форми сертифікації. Одна з них передбачає сертифікацію виробництва тваринницької продукції за системою Global GAP. Вона враховує дуже багато аспектів. Зокрема, власник худоби має відповідати на питання, де він брав корми, які це були корми, чи відповідають вони вимогам щодо безпечності, які містять добавки. І взагалі, якою є система утримання худоби, виробництва молока.

Також доведеться розкрити інформацію про те, хто доглядає за худобою. Чи регулярно ці люди проходять медичне обстеження, чи, часом, вони не хворіють на небезпечні хвороби.

Нещодавно фахівці «АгроІнвесту» розробили методологічні рекомендації щодо того, як підтвердити безпечність тваринницької продукції. В першу чергу, вони розраховані на дрібних сільгоспвиробників. Самостійно їм таку сертифікацію провести майже неможливо, тож мають об'єднуватися в кооперативи, створювати групи виробників тощо.

- Не виключено, що задовго до того, як селяни почнуть масово об'єднуватися в кооперативи або в якийсь інший спосіб гуртуватися, тваринницька продукція може зникнути з організованих ринків. Отож, що робити в ситуації, що складається?

- Треба хоча б на рік відтермінувати впровадження закону «Про безпечність та якість харчових продуктів». Іншого виходу у нас немає. Інакше селяни не зможуть вийти з молочною та м'ясною продукцією домашнього виробництва на організовані ринки. Можливі й інші сценарії. Один з них особливо небезпечний. Якщо 1 січня зазначені норми «харчового» закону набудуть чинності, тваринницька продукція почне масово ховатися в тінь.

Дехто вже активно готується до такого перебігу подій. Йдеться про посередників, перекупників. Вони зацікавлені скуповувати у селян тваринницьку продукцію за

копійки і на тому наживати власні капітали.

Будьте впевнені, такі ділки налагодять співпрацю з контролюючими органами. За хабарі вони оформлять будь-які дозвільні документи, які підтвердять безпечність того ж м'яса або молока. Насправді ж тваринницька продукція буде масово перероблятися у підпільних цехах, на подвір'ях з грубим порушенням санітарно-епідеміологічних норм.

І ми матимемо парадоксальну ситуацію – замість того, аби детінізувати реалізацію тваринницької продукції, через непідготовленість до введення норм закону «Про безпечність та якість харчових продуктів» щодо заборони подвірного забою ми можемо ще більше тінізувати її. А в тіні, як відомо, питання безпечності харчування втрачає будь-який сенс.

- Як законодавчі новації позначаться на собівартості тваринницької продукції?

- Ми маємо розрахунки, які підтверджують - пункти організованого збору та переробки тваринницької продукції здатні працювати ефективно. У цьому сенсі селяни, які забивають худобу у дворах, їм програють. Вони так само для цього потребують газу, інших ресурсів, але витрачають їх набагато більше, ніж в організованому виробництві.

Якщо надавати послуги по забою худоби, то м'ясна продукція якнайбільше може подорожчати на 3%. І то в залежності від того, на якій відстані перебуватимуть пункти забою.

За нашими розрахунками, зона діяльності пункту забою не повинна перевищувати 15-20 кілометрів. Тому що перевозити тварин на більшу відстань економічно не вигідно.

- Ми говоримо про запровадження європейських підходів щодо якості та безпечності тваринницької продукції в Україні. Але дехто твердить – давайте запровадимо їх по відношенню до тієї продукції, яка експортується до того ж Євросоюзу, а щодо решти будемо поводитися, як і раніше. Що ви думаєте про таку компромісну пропозицію?

- Це досить небезпечна філософія. Тому що ми маємо наближуватися до стандартів ЄС. І чим наші споживачі гірші за європейських?

Це мені нагадує схему, яка діє сьогодні: дядько вирощує свиней для збуту, отож, купує їм комбікорми, всілякі домішки, щоб вони швидше набирали вагу, а для себе поросятко вирощує на органічній продукції.

Такого не повинно бути. Ми маємо запроваджувати однакові стандарти, однакові підходи до якості та безпечності сільськогосподарської продукції, в тому числі, й тваринницької.

- Як давно і наскільки успішно такі підходи втілю-

валися в інших країнах?

- У Данії проблема забою, в першу чергу, свиней почала вирішуватися ще наприкінці XIX століття. Вже у ті часи у цій країні були створені кооперативні забійні пункти, кооперативні пункти збуту худоби.

У Німеччині після другої світової війни нараховувалося близько півтисячі кооперативних пунктів забою худоби і її колективного збуту.

У США працює понад 2 тис. кооперативних боєнь. Американський фермер навіть не думає про те, як йому продати худобу. Він є членом кооперативу, який забирає у нього худобу, забиває її, організовує весь процес логістики.

Подібна система запроваджена в Канаді. Там члени кооперативу, які виробляють яловичину або свинину, взагалі не мають проблем зі збутом своєї продукції. Вони займаються лише вирощуванням худоби.

Що важливо, колективний забій худоби забезпечує мінімальні відходи. Річ у тому, що такі кооперативи знаходять канали збуту всіх складових, в тому числі, й субпродуктів.

А як це виглядає у нас? Ми часто бачимо, як у дворі забивають худобу: основне забирають, а решту закопують. Бо не хочуть із субпродукцією мати справу.

У деяких країнах Європейського Союзу практикується такий підхід - якщо в якомусь сегменті аграрної еконо-

міки виникає проблема, то до її вирішення долучається держава. Вона одразу розробляє відповідну програму. Подібний підхід солідарної відповідальності за стан справ в АПК має демонструвати й наш уряд.

Так, сьогодні ми конче потребуємо забійних цехів, забійних кооперативних пунктів. Ми потребуємо відтермінування зазначених положень закону «Про безпечність та якість харчових продуктів». Але держава не повинна стояти осторонь від процесів, які відбуваються в реальному житті. Вона має чітко сказати, що бере на себе зобов'язання фінансово, організаційно та іншим способом посприяти створенню обслуговуючої тваринників інфраструктури, на 2-3 роки звільнити кооперативні забійні пункти від оподаткування, надати їм у лізинг необхідне обладнання. Це дасть їм змогу успішно увійти в бізнес, закріпитися в ньому.

Інакше збурені проблемою люди будуть виливати молоко біля державних адміністрацій або колоти свиней на їх сходах. До речі, до подібних акцій вдаються європейські фермери. Проводять їх для того, аби влада не дрімала, напружено працювала в інтересах людей.

Максим НАЗАРЕНКО,
Національний прес-клуб з аграрних та земельних питань
15 грудня 2014 року

Стефан Вербунт: Земельна реформа потребує чіткого бачення та плану дій

Україна перебуває в очікуванні масштабних та глибоких економічних реформ. За різними оцінками, їх може бути з кілька десятків. Та всі фахівці – і вітчизняні, і закордонні – сходяться на тому, що в числі тих, що потребують першочергового запровадження, безумовно, має бути земельна реформа. Бо нині ситуація у земельній сфері склалася непроста. На жаль, питання, пов'язані з орендою земельних ділянок, їх використанням сільгоспвиробниками, державною реєстрацією, можливостями запровадження повноцінного земельного ринку та інші, останніми роками або зовсім не вирішувалися, або вирішувалися лише частково і не тими темпами, як того потребувала ситуація.

Тож як наш уряд має сьогодні діяти з тим, щоб максимально врахувати інтереси і землевласників, і тих, хто обробляє їх гектари, і держави? Як слід вибудовувати нову земельну політику з урахуванням сучасних економічних та політичних реалій? Про це говоримо з Постійним радником Проекту Твіннінг «Допомога в розвитку відкритого і прозорого ринку сільськогосподарських земель в Україні», що фінансується ЄС та реалізується консорціумом Нідерландів, Німеччини та Литви, Стефаном ВЕРБУНТОМ.

- Які проблеми, на ваш погляд, гальмують здійснення земельної реформи в Україні?

- Дотепер ні Міністерство аграрної політики та продовольства України, ні Державне агентство земельних ресурсів не працювали відповідно до стратегічного плану. Бо стратегічне бачення не надходило від Кабінету Міністрів. Він не пояснив цілей земельної реформи. А якщо немає головної мети, то немає і плану заходів для її досягнення.

Другий недолік відсутності такого стратегічного бачення полягає в запізній реакції на події. Роботи проводилися не на випередження, а заднім числом. А так не можна працювати. Будь-який бізнес має план і бачення, в якому напрямі слід рухатися. Кожна людина складає власний план. Він може стосуватися особистого життя, кар'єри. Так само й уряди мають формувати бачення, стратегію та відповідний план дій.

Така ситуація існувала донедавна. Нещодавно в Україні відбулися суттєві зміни. Спочатку пройшли президентські вибори, а потім і парламентські. Вже сформовано новий уряд. Теперішні міністри мають нову енергію. За підтримки ЄС українські експерти, бізнес-спільнота, громадські організації розробляють стратегічний документ розвитку аграрної сфери і земельних відносин. І що важливо – цю роботу вони здійснюють відкритим і прозорим способом.

Від імені Міністерства аграрної політики і продовольства за цю роботу відповідає як сам новообраний міністр пан Павленко, так і два його заступники. Міністерство

представило свій підхід усій донорській спільноті. Він є доволі мудрим. Його автори запропонували спочатку оцінити ситуацію, що склалася в аграрній сфері, з тим, щоб потім визначитися, куди далі рухатися. ЄС не підштовхує Україну до якихось кроків. Ми лише радимо, що слід зробити і як цього можна досягти.

- Одна з тих проблем, до якої привертають увагу експерти, стосується високого рівня земельної корупції. Чи поділяєте ви таку їх думку?

- Без сумніву, – існує високий рівень корупції. Земельна сфера входить до трійки найбільш корумпованих в Україні. І це ускладнює реалізацію земельної реформи.

- Боротьба з українською земельною корупцією є одним із головних напрямків роботи вашого Проєкту?

- У нас є окремий напрямок, який спрямований на антикорупційну діяльність. Він зосереджується на робочих процедурах, що здійснюються в самому Держземагентстві.

- На ваш погляд, чи здатна Коаліційна угода перевести земельну реформу в Україні на європейській рейки, прискорити її реалізацію, посприяти вирішенню складних земельних питань?

- Коаліційна угода містить багато вагомих положень, які формують нову аграрну політику. Зараз найголовніше –

трансформувати коаліційні положення в стратегію і, відповідно, у план заходів.

Якщо Україна дійсно широко хоче рухатися вперед, то їй треба ухвалювати досить непрості рішення. Деякі люди відчують їх наслідки на собі. І саме уряд має вирішити, як знайти той баланс, який задовольнить громадськість. Ви, мабуть, читали Коаліційну угоду. Вона дуже сильно спрямована на підвищення продуктивності виробництва. А ще - на сприяння роботі бізнес-спільноти. Але в процесі розробки стратегічного документа, особливо з питань, які стосуються земельної реформи, важливо почути голос кожного. А особливо голос представників найбільш вразливих верств населення.

Безумовно, важливо підвищити продуктивність агропромисловості, але за це доведеться заплатити певну ціну. Якщо уряд планує рухатися у цьому напрямку, то має це розуміти. А ще усвідомлювати, що певні групи від цього можуть постраждати.

Сільськогосподарський сектор України має дуалістичну природу. З одного боку, це великі агрохолдинги, які мають доступ до капіталу, до знань і до сил лобіювання. Великі агрохолдинги зорієнтовані на максимізацію прибутків і досить обмежено забезпечують зайнятість сільськогосподарського населення. Для них головне – світові ринки.

А, з іншого боку, є дрібні землевласники, які, по-перше, переважно є людьми похилого віку, а, по-друге, у них немає достатнього доступу до вкрай потрібної їм інформації. Дуже часто вони не знають, до кого звернутися, якщо мають скарги. Однак саме дрібні землевласники складають соціальну структуру сільської місцевості.

Тому так – продуктивність має бути головною метою, однак якщо керуватися лише нею, то негативні соціальні наслідки для України можуть бути досить серйозними.

- Як ви оцінюєте дії нової української влади, яка в Коаліційній угоді надала перевагу не можливостям купити чи продати землю сільськогосподарського призначення, а її довготривалій оренді?

- Я вважаю, що з часом від заборони на продаж земель сільськогосподарського призначення треба відмовлятися. Але це треба робити поступово, покроково. Інакше наслідком буде великий безлад.

Треба визнати, що ситуація в Україні склалася нестабільна. Якщо ж із земельним мораторієм розпрощатися дуже швидко, то її можна ще більше загострити, а це суперечить інтересам розвитку сектору.

- Як могла б виглядати ця поетапність і які передумови треба створити, перш ніж знімати мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення?

- Було б дуже корисно, якби був запроваджений нормальний функціонуючий ринок оренди землі. Зараз реєстрація договорів оренди проводиться жахливо. Деякі

компанії змушені тримати по кілька людей, які займаються винятково реєстрацією цих договорів.

Ключовим також є необхідність спрощення цих адміністративних процедур і добре, що вона відображена в Коаліційній угоді. Зараз законодавство не передбачає можливості використання договорів оренди як застави для банків для забезпечення позик. І це стримує розвиток аграрного сектору.

Чинне українське законодавство містить багато вимог щодо того, що орендар має робити із землею. І сівозміни передбачені, і як вносити добрива... І це при тому, що уряд немає можливостей відстежувати дотримання цих вимог. Тож краще це законодавство спростити і забезпечити відображення таких положень в договорах оренди.

Також надзвичайно корисним був би такий інструмент, як консолідація земель. Але тут треба бути дуже обережним. Якщо використовувати консолідацію земель винятково для цілей підвищення їх продуктивності, то через 10-15 років можна буде відчувати її негативні наслідки для соціальної сфери села.

Кадастр все ще не наповнений всіма даними. Це також має бути пріоритетом. І, звичайно, всі транзакції із землею мають бути відкритими і прозорими. Наприклад, якщо в Голландії хтось візьме в оренду або купить якусь земельну ділянку, то інший громадянин може в онлайн-режимі подивитися, скільки він заплатив за неї або за її оренду.

Цей рівень прозорості забезпечує і правильність справляння податків. Наприклад, якщо земельна ділянка була куплена за однією ціною, а через тиждень хтось купує подібну за набагато меншу суму, то податковий офіс одразу почне розслідувати, що відбувається.

- В Україні з цим набагато складніше. До останнього часу доступу до інформації про землю та майно, що розташоване на ній, не було. Багато власників і особливо - наближених до влади, не хотіли, щоби громадськість дізналася, звідки у них стільки добра. Тому існує багато незареєстрованих будівель. І лише оновлений закон «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», який набув чинності 25 листопада, має змінити ситуацію на краще.

- Я можу навіть більше розповісти. Якщо зараз через Інтернет за невелику плату ми ввійдемо на сайт www.cadastr.nl, то можемо подивитися, чим володіє голландський прем'єр-міністр. Який будинок він купив, коли його купив, за яку ціну, якою є площа цього будинку, чи поширюються на нього якісь обтяження.

Інший приклад. У Бельгії були особи високого рівня, які вважали, що закони про забудову на них не поширюються. Тому в обхід них побудували собі розкішні споруди, не отримавши відповідного дозволу. І уявіть собі, уряд подбав про те, щоб бульдозери зрівняли їх із зем-

лею.

Звичайно, була запрошена преса. Тому що це мало послужити уроком для всіх інших громадян Бельгії. Щоб всі зрозуміли, що закони потрібно поважати і виконувати.

Це – один із способів вирішення проблеми. А одночасно потрібно запропонувати і якийсь законний вихід із ситуації для тих, хто має незаконно зведені споруди. Наприклад, їм можна запропонувати заплатити досить великі штрафи, щоб легалізувати ці будинки.

У Бельгії наведений мною приклад спрацював. Чи буде він прийнятним для вас? Це вже вирішувати вам.

- Яким чином ваш Проект посприяв посиленню ринкових відносин в земельній сфері України? Ви напряму співпрацюєте з державними органами влади, чи вважаєте за потрібне, перш, ніж щось їм запропонувати, обговорити з громадськими організаціями, технічними проектами, котрі також займаються розробкою земельної теми?

- Ми беремо участь у численних зустрічах, запрошуємо до себе представників різних технічних проектів, громадських та донорських організацій. Їх чимало, та про одну структуру хочу сказати окремо. Йдеться про Проект USAID «АгроІнвест». Він уже тривалий час працює в Україні і зажив тут доброї слави. Проект досконало знається на земельних питаннях, докладає багато зусиль для формування організованих ринків збуту сільськогосподарської продукції, створення обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів, надає консультаційну

допомогу землевласникам. Ми тісно співпрацюємо з «АгроІнвестом».

Майже щомісяця зустрічі організовує канадське посольство. На них донорська спільнота намагається якнайкраще обговорити і скоординувати свої заходи, які проводять у певних сферах.

Зараз особливо ілюстративною є спільна допомога українському Мінагрополітики у розробці стратегічного документа розвитку аграрної сфери і земельних відносин, оскільки в Україні працює дуже багато донорів. Це і Світовий банк, і Представництво Європейського союзу, і Міжнародна фінансова корпорація, і навіть деякі країни, які мають тут двосторонні проекти. Всі вони об'єднали свої зусилля для того, щоб з'ясувати, які позиції в цій стратегії потрібно відобразити.

У попередні роки траплялося так, що донори реалізовували якийсь проект, але його результати не подобалися українському уряду і він міг знехтувати ними. Тепер, коли всі донори об'єдналися і узгоджують з урядом спільну позицію, вони можуть сказати: дивіться, ось критерії, які ми схвалили, – або ви виконуйте свої спільно узгоджені зобов'язання, або ми переглянемо свої програми донорської допомоги.

**Тарас ТЕРНІВСЬКИЙ,
Національний прес-клуб з аграрних та земельних питань
17 грудня 2014 року**

Суспільний запит на аграрні реформи

21 листопада українському суспільству було презентовано Коаліційну угоду. Її підписали п'ять політичних партій, що складають парламентську більшість. Після обрання 2 грудня нового складу Кабінету Міністрів цей документ став підґрунтям для розробки урядової програми, яка покликана вивести країну з нинішньої економічної кризи, посилити наші євроінтеграційні процеси

Чільне місце в Коаліційній угоді відведено реформуванню сільського господарства. Зокрема, в ній знайшли відображення орендні питання, що й зрозуміло, адже на сьогодні оренда зберігає своє вагомe значення у сфері земельних відносин. Важливе місце посідають також питання, що стосуються реформування системи державної підтримки сільськогосподарського виробництва та залучення фінансів у галузь, сприяння міжнародній торгівлі, сталого розвитку сільських територій та деякі інші.

Чи задовольнить українське суспільство запропонована нова аграрна політика і чи можна її вважати реформаторською? Про це йшлося під час чергового засідання Національного прес-клубу з аграрних та земельних питань.

Озирнутися назад, аби рухатися вперед

Вітчизняний АПК має міцні позиції в національній економіці. Сьогодні його внесок у ВВП становить 8%. Це доволі високий показник, особливо зважаючи на складні умови, в яких сьогодні перебуває Україна.

Сільське господарство, наголосив під час засідання Прес-клубу заступник міністра аграрної політики та продовольства Олександр Сень, у короткий термін вже вдруге переживає випробування економічною кризою. І так само, як у 2008-2009 роках, сьогодні воно витримує його гідно. Зокрема, загальний обсяг зібраних поточного року зернових сягнув рекордних 64 млн. тонн. Поставки нашої аграрної продукції на зовнішні ринки постійно збільшуються.

Ці показники були б вагомішими, якби не анексія Криму та воєнні дії на сході країни. Дотепер у тій частині Донбасу, яка наразі не контролюється Україною, на полях частіше можна побачити військову техніку, ніж сільськогосподарську.

Зрештою, зізнався Олександр Сень, вичерпується ресурс земельної реформи. Розпочата майже 20 років тому, вона так і не була реалізована в повному обсязі, що гальмує розвиток аграрного сектору. Тож треба думати про завтрашній день аграрної галузі, а відтак, терміново складати план її подальшого розви-

тку.

Цей план може формуватися з кількох важливих пунктів. Один із них, за словами Олександра Сень, передбачає істотне поліпшення бізнес-середовища на селі. А це можливо лише за умови здійснення дерегуляції. Отож, мають бути переглянуті всі наявні регуляторні акти, щоб відмовитися в подальшому від тих, які перешкоджають бізнесу.

У земельних відносинах, сказав Олександр Сень, ми маємо збалансувати дві речі. Це, з одного боку, інтереси виробників, які працюють на землі. З другого – її власників. «Це вирішується через орендні відносини. Тому вони мають бути стабільними», – вважає посадовець.

Олександр Сень також переконаний, що сільське господарство не повинно замикатися на внутрішньому ринку. І це ще один аспект, на який слід звернути увагу. Якщо таке обмеження відбудеться, воно стане катастрофою. «Сільське господарство половину своєї продукції експортує і може надалі збільшувати обсяги її виробництва».

Ще одним пунктом перспективного плану розвитку агросектору є відновлення і зростання трудомістких галузей. Понад усе це стосується тваринництва, овочівництва, садівництва, а також стимулювання розви-

тку малих форм господарювання на селі. Зокрема, йдеться про створення фермерських господарств сімейного типу. Передбачається, що невдовзі вони будуть створюватися на базі особистих селянських господарств. Нині в Міністерстві аграрної політики та продовольства розробляються зміни та доповнення до чинного закону «Про фермерське господарство».

Чи варто запроваджувати мінімальний термін оренди землі?

Заступник керівника Проекту USAID «АгроІнвест» Олександр Каліберда зізнався, що особисто в нього виник ряд запитань до Коаліційної угоди. Зокрема, чому вона обійшла питання запровадження ринку землі, який має будуватися на механізмах купівлі-продажу. Натомість дуже багато сказано про оренду землі.

Олександр Каліберда наголосив, що треба бути послідовним. Свого часу селянам роздали землю, і в такий спосіб відбулася її приватизація. Вона пройшла небездоганно, проте всі визнають головний позитив: приватизація відбулася безконфліктно.

Другий її здобуток – у землі з'явився господар. Тож йому визначати її подальшу долю. Отож, ми маємо до кінця пройти шлях, на який стали майже 20 років тому. Його кінцевою метою є запровадження повноцінного ринку землі.

Натомість сьогодні дискусію переведено до іншої площини. Автори Коаліційної угоди запропонували визначити на законодавчому рівні мінімальний термін оренди землі. Щоправда, при цьому не вказали, яким він може бути. Фахівці припускають, що такий мінімальний орендний термін може сягати 8-10 і навіть більше років.

«Як на мене, це відкрите подальше законодавче закріплення селян, – зазначив Олександр Каліберда. – Тому що їм віддали землю, але не дали можливості розпоряджатися нею. А тепер вони ще й не матимуть змоги віддавати її в оренду на стислий термін».

І справа не лише в тому, що в такий спосіб прямо порушується право землевласника ухвалювати самостійне рішення щодо подальшої долі своєї ділянки. Згідно з даними опитування, проведеного «АгроІнвестом», середній вік українського селянина сьогодні становить майже 60 років. Тож якщо він віддасть в оренду землю на 8-10 років, то може й не дочекатися її повернення.

На думку Олександра Каліберди, складну орендну си-

туацію можна розв'язати стимулюючими заходами. «Стимулюйте, створюйте умови, переконуйте, платіть більше, і люди укладатимуть договори на триваліший термін».

Час відмовлятися від земельного мораторію

Питання орендних відносин вийшли на перший план через наявність мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення. Такої думки дотримується начальник Управління землеустрою, використання та охорони земель Держземагентства України Олександр Краснолуцький. За умов, коли селяни позбавлені змоги обговорювати питання щодо вартості своїх гектарів і їх потенційних покупців, вони змушені перейматися тим, кому, на яких умовах і на який термін віддати ці гектари в оренду.

«Потрібно, нарешті, ухвалювати рішення – чи дозволити продаж земель сільськогосподарського призначення, чи забороняти його повністю. Відтермінуванням цього рішення ми просто відкладаємо лікування хвороби».

Уже впродовж понад 10 років в Україні діє земельний мораторій. Його кінцевий термін спливає 1 січня 2016 року. Звісно, в разі ухвалення закону про обіг земель сільськогосподарського призначення це може статися значно раніше. Проте дотепер у суспільстві, в політичній та й серед фахівців аграрної галузі немає одностайності щодо потреби запровадження механізмів купівлі-продажу землі. Тому маємо невизначену ситуацію: кінцева мета (досягнення повноцінного ринку землі) ніби й миготить, та не всі на неї реагують. А звідси й нез'ясованість, в якому напрямку рухатися в найближчій перспективі.

Олександр Краснолуцький зазначив, що серед землевласників уже чимало людей, які не працюють на землі і не збираються в подальшому її самостійно обробляти. Декому вона дісталася у спадок, з яким вони не можуть дати ради. Якби не було мораторію, вони б просто продали свої гектари, а так змушені вдаватися до короткотермінової оренди, сподіваючись, що позитивне рішення з відміною заборони не забариться.

Земельна реформа на підтримку місцевого самоврядування

Фахівці нагадали, що для Коаліційної угоди головне – не потонути в загальних словах і обіцянках. Бо настав час виважених рішень, які забезпечать очікувані результати.

Член Ради Асоціації «Земельна спілка України» Сергій Біленко підкреслив, що таке зауваження має певне підґрунтя. Складається враження, що Коаліційна угода писалася нашвидкуруч, тому хибує на певні неточності, які в подальшому можуть мати негативні наслідки для суспільства. Так, один із пунктів передбачає завершення протягом певного періоду розмежування земель державної та комунальної власності. І це попри те, що таке розмежування, за словами Сергія Біленка, вже відбулося два роки тому.

«Виходить, що за законом розмежування вже здійснене, а ми плануємо ще раз проводити його. Ще й гроші закладатимемо під цю справу».

Проте, провадив Сергій Біленко, в Коаліційній угоді є й позитивні моменти. Один із них стосується передачі земель державної власності, що розташовані за межами населених пунктів, до комунальної власності територіальних громад сіл та міст.

Річ у тому, що з 2002 року після ухвалення нового Земельного кодексу місцеве самоврядування було позбавлене права розпоряджатися землею. Нею розпоряджалися люди, які призначалися Києвом, безпосередньо Президентом України.

«Тому передача до комунальної власності, на мій погляд, – це історична справедливість. Вона створює дієву матеріальну базу для місцевого самоврядування. Цього вимагає Конституція України. Всі ми говоримо про самодостатність місцевих громад, про те, що вони мають бути сильними, впливовими, але бідні громади ніколи не будуть сильними та незалежними», – констатував Сергій Біленко.

Кому допомагатиме держава?

За словами завідуючого кафедрою землевпорядного проектування Національного університету біоресурсів і природокористування України Андрія Мартиня, головна проблема полягає у стратегічній невизначеності майбутнього вітчизняного сільського господарства. Держава повсякчас опиняється перед дилемою – чи допомагати великому агробізнесу, який забезпечує суттєві обсяги виробництва, дає стабільні прибутки і заробляє валюту на зовнішніх ринках, чи звернути увагу на дрібний та середній бізнес, який опікується соціальним розвитком сільських територій.

«Коаліційна угода де-факто каже, що ми обираємо шлях агрохолдингів, – сказав Андрій Мартин. – Все, що записано про оренду, про регулювання та багато інших речей стосуються інтересів великих землекористувачів. Але ж державної підтримки потребує розвиток дрібних господарств».

Проблема полягає в тому, що держава не має можливості надавати допомогу всім і одразу. Якщо агрохолдинги мають доступ до кредитних капіталів, а отже, забезпечені можливістю розвиватися, то у малого та середнього бізнесу з цим існують великі проблеми. По суті, перед ними постає проблема виживання.

«Єдине, що держава справді може зробити, – це прибрати корупційні бар'єри і не заважати розвиткові агробізнесу».

Андрій Мартин також привернув увагу до невідповідності між системою оподаткування та фінансовими потребами територіальних громад.

«Записано, що зберігаємо фіксований сільськогосподарський податок, спеціальний режим оподаткування, – зауважив він. – І тут же кажемо, що нам треба наповнювати місцеві бюджети. Це два взаємовиключні питання. Якщо ви хочете, щоб сільська громада була багатою, то за це хтось повинен заплатити. Держава за це платити не буде. Єдиним джерелом коштів є місцевий агробізнес. Тому, якщо ми хочемо, щоб у нас відбулася реальна децентралізація влади і стали потужними територіальні громади, нам потрібен нормальний податок на нерухомість, який забере частину доходів у агробізнесу. Іншого виходу в нас немає – або багатий агробізнес, або розвинені громади. Тобто, тут державі треба знаходити компроміс».

На думку учасників засідання Прес-клубу, головне завдання Коаліційної угоди саме і полягає в пошуку таких компромісів. Бо сьогодні на них є суспільний запит. Але при цьому треба розуміти, що основний акцент все-таки має робитися на реформи.

Михайло ВЕРНИГОРА,

Національний прес-клуб з аграрних та земельних питань

23 грудня 2014 року

Проект USAID АгроІнвест

Вул. Володимирська, 4,
2-й поверх
м. Київ, 01001 Україна
Тел.: (+38044) 232-97-55
Факс: (+38044) 232-97-56

www.agroinvest.org.ua

Випуск цього Вісника став можливим завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID).

Зміст випуску є винятковою відповідальністю авторів та необов'язково відображає точку зору USAID або уряду США.

Моя земля – моє право

У грудні 2012 р. Проект USAID АгроІнвест спільно з [Українським освітнім центром реформ \(УОЦР\)](#) розпочав інформаційно-просвітницьку кампанію з питань права власності на землю **"Моя земля – моє право"**.

Метою проведення інформаційно-просвітницької кампанії з питань права власності на землю є підвищення рівня обізнаності громадян – власників земельних ділянок про їхні земельні права, популяризація практики створення на місцях асоціацій дрібних землевласників, які сприятимуть захисту їх інтересів та посиленню позицій у переговорах з орендарями, просвіта громадян – дрібних землевласників – з метою формування в них спроможності приймати поінформовані рішення щодо купівлі-продажу земельних ділянок в умовах працюючого ринку сільськогосподарської землі, просвіта власників дрібних фермерських господарств з метою формування в них спроможності захистити свої господарства в умовах функціонуючого ринку землі (включно з просвітою з питань доступу до кредитів на придбання земельних ділянок та викупу на виплат; реструктуризації фермерських господарств тощо), роз'яснення цільовим аудиторіям змісту останніх законодавчих новацій, їх впливу на земельні права, ризики та можливості, що виникають у зв'язку з їх ухваленням, інформування всіх цільових категорій населення про наявних на місцях надавачів правової допомоги з надійною репутацією.

Зasadничим принципом проведення інформаційної кампанії є скоординоване як тематично, так і в часі поширення інформації в телевізійних і радіопрограмах, в радіо- і відеосюжетах, на засіданнях Національного прес-клубу з аграрних та земельних питань, через Інтернет, у друкованих інформаційних матеріалах, в ухвалі проведення прес-турів. Така часова і тематична єдність дозволяє досягти ефекту масованого інформаційного впливу.

Радіо- і телевізійні програми транслюються на загальнонаціональних каналах. Обласними державними телерадіокомпаніями будуть запропоновані змонтовані програми для ретрансляції.

Усі випуски радіопрограм, телепрограм, ток-шоу на радіо, відео- і радіосюжети можна прослухати або переглянути на веб-каналі [YouTube](#).

Тематично узгоджені з радіо- і телевізійним продуктом інформаційні матеріали (коментарі, інформаційні повідомлення, інтерв'ю, аналітичні та роз'яснювальні матеріали) розміщуються на сайтах УОЦР, Проекту АгроІнвест та адресно поширюються серед журналістів, які спеціалізуються на висвітленні земельної тематики, та редакції центральних та місцевих ЗМІ, що ведуть рубрики з питань реформування земельних відносин. Поширювані у такий спосіб інформаційні матеріали пропонуються редакторам місцевих ЗМІ для безоплатного передруку та журналістам як фактаж в авторських публікаціях.

Проблеми, які виносяться для обговорення в ході проведення засідань Національного прес-клубу з аграрних і земельних питань та прес-турів, споріднені з підготовленими інформаційними матеріалами, радіо- і телевізійним продуктом. Інформаційні матеріали, анонси радіо- і телевізійних програм, засідань Національного прес-клубу з аграрних і земельних питань та останні новини про реалізацію програми "Моя земля – моє право" розміщуються на сайтах УОЦР і Проекту АгроІнвест.

Сторінка Національного прес-клубу у [Facebook](#)

У грудні 2014 року було підготовлено:

Інформаційні матеріали для ЗМІ:

- [Новорічні побажання українських тваринників](#)
- [Стефан Вербунт: Земельна реформа потребує чіткого бачення та плану дій](#)
- [Суспільний запит на аграрні реформи](#)

Радіопередачі:

- [23.12.2014 "Як українські фермери дивляться у завтрашній день: перемагає поміркований оптимізм чи є й апокаліптичні настрої?"](#)
- [09.12.2014 "Чи буде у Новому році свинина на нашому столі, або що чекати споживачам від заборони подвірного забою тварин у домогосподарствах селян?"](#)

